

Smedens erindringer

Herluf Andersens efterladte erindringer
omskrevet af Villiam Mortensen, Lodbjergvej 54, Ørum, 7755 Bedsted

Smedearbejde på Solgården i Nørresundby

I årene 1939 til 1940 reparerede vi mange entreprenørmaskiner for murermester P. Høje Kristensen. Specielt drejede det sig om vejtrømler, blande- og stampemaskiner.

Det var også de år, vi lavede smedearbejdet på Solgården i Nørresundby. Der var fire opgange a fem etager, som hver for sig skulle forsynes med gelænder, og så var der repos mellem etagerne. For mange af soveværelsernes vinduer blev der sat franske gelændere, og ovenpå altanmurene blev der ligeledes sat gelændere.

Ja, når man tager alt med helt ned til murankere, og hvad dertil hører, blev der brugt knap og nap 6 tons jern til bygningen, men jern har heller aldrig været så billig - 210 kr. per. ton.

Senere hen kom det mig til gode, at vi havde brugt alt det jern, og hvad der ellers gik af kul, ilt og gas ved gelænderfremstilling, idet dette forbrug blev lagt til grund, når jeg senere under krigen skulle have mine rationer tildelt.

Ernst kunne vaske sig uden at tage slipset af
Hurup har ikke haft sin egen motorsagkyndig siden "kammerjunkerkaptajn Cordsen" flyttede i 1940. Høje Kristensen købte hans villa, Øster Alle nr. 5, og indrettede fire lejligheder i det. I hver lejlighed var der to værelser samt badeværelse uden kar. Johanne og jeg lejede den ene og betalte 60 kr. i månedlig leje. Varmen fik vi gratis, mod at vi fyrede. Kort efter at vi var flyttet ind 1. januar 1940, fik vi lov til at lave gangsti fra vores have bag om Laurits Vang Nielsens dueslag.

Jeg var letsindig i slutningen af 1940. P. Høje Kristensen listede mig til at lave, ja det hed sig at "installere", vand og sanitet i en tyskerbarak i Søndervig. Det blev til to barakker, og det endte med varme og sanitet. Bror Holger og Ernst Kirkensgård var også med. Høje Kristensen skaffede selv materialerne. Som en kat har det med sennep, havde vi det med det arbejde, vi var lede ved det. Resten af krigen luskede jeg mig stort set uden om tyskerarbejde.

Barakarbejdet var dårligt tilrettelagt, så det tog alt for lang tid, men vi fik vor løn. Min mesterløn var på 5 kr. og svendelønnen udgjorde

2 kr. i timen.

Vinteren 1940-41 var en af de store isvintre, hvilket gjorde, at Ringkøbing fjord lagde til med is, så vi tilbragte over den halve tid med at løbe på skøjter til fuld timeløn.

Skøjterne var hjemmelavede træskøjter, hvorunder der var sat et stykke kraftigt hegnstråd, som var fastgjort i begge ender. Man bandt skøjterne under træskostøvlerne eller gummistøvlerne, hvis det var det, man havde, ved hjælp af remme eller tynde rebstumper. Der var ikke tale om kunstløb, men det gik an. Grejet havde vi lånt af fiskerne, som brugte det, når de gik på ålestang.

Nætterne, som vi tilbragte på hotel "Klitten", var klamme og kolde, idet der ikke var varme på værelserne. Jo, jeg husker nok, at Ernst kunne vaske sig uden at tage slipset af, og at vi beholdt tøjet på, når vi gik i seng. Jo koldt var det, og stort hjalp det ikke, at vi anbragte vaskefade og andet løst husgeråd oven på dynen for at holde den til kroppen.

Resten af krigen må jeg fortælle om i løs orden ud fra hukommelsen, idet mine papirer brændte ved den store gasekspllosion den 12. marts 1948. Lad mig dog lige slå fast at Johanne og jeg, vi har haft et godt liv med eksplosion, uheld, sygdom, ja og fattigdom. Vi har skrabet nogen "fakta" sammen. Vi er nok nærmest kommet ind til kernen. - "Lad os nu så småt liste af".

Jeg husker Emma.

Hvad husker jeg nu fra dengang. Jo, jeg husker Emma, Thyra Søndergaards søster, som en gang imellem var på besøg. En dag, da jeg stod i værkstedsdøren kom hun sejlende forbi. Ved et uheld var hendes kjole kommet ned i hendes bukser. Gode svære bukser var det, med lodden vrang, og i dem et godt solidt vrikende bagspejl. Nu var gode råd dyre. Jeg råbte på godt thybomål: "Hallo! Hallo! Kone! Kone - kom lige herind." Hun så på mig og bemærkede: "Unge mand! Unge mand! Hvordan er det dog, De tiltaler mig?" Mit svar var: "Åh jo! Åh jo! do hårfot di kjoavl nier i de bovser, den siest gång, do var po æ pot." Hun kom ind på værkstedet med en vis færdighed, og nu viste det sig, at hun var

*Thyra og Anders Søndergaard
forældre til maleren Jens Søndergaard, Hurup*

meget lattermild. Hun sagde: ”Hvis du ikke havde været så beskidt, havde du fået et stort knus og et vådt kys, men tro nu ikke for meget om dig selv.”

Thyra Søndergaard var energibevidst.

Da jeg i 1939 købte Thyra Søndergaards ejendom for 18.000 kr., var denne frygtelig forfalden. Gulvene var rådne, og der lå plader og tynde brædder overalt. Nogle huller var endog tætnede med gamle sække. Man skulle færdes med forsigtighed i det hus. Thyra kunne sikkert ikke overskue en stor restaurering og solgte huset af nød, men datteren, Marie, var rasende. Sønnen derimod, maleren Jens Søndergaard, han fandt handelen rigtig. Ved mine brøders hjælp, især Børges, fik jeg huset sat i fin stand. De nedgravede gulvbjælker måtte op og al overflødig jord væk. Nu blev der 2 m. og 12 cm. mellem gulv og loft, indlagt vand, centralvarme osv., osv. Det nye badeværelse kom i de følgende år til at stå model for mange andre badeværelser i Hurup, indtil krigen satte en stopper for leveringer.

Husets viktualiekælder var god, grundmuret i hårde, helbrændte klinker, men den var uhumsk halv fuld af råddent vand. Efter rensning af kloakken og desinficering af rummet stod vi tilbage med en god kælder.

Thyra Søndergaard, som flyttede over i Pistolstræde, må have været meget energibevidst. Hun havde nemlig bredt ca. 50 sækfulde tørre og visne blade fra havens løvtræer ud over loftrummet. Det skal siges, at der

hverken var spor efter mus eller andet utøj, og isoleringen var jo sådan set ikke så dårlig. Ved fraflytningen havde familien efterladt et af Jens Søndergaards usignede malerier i kontoret, men billedet gik tabt ved forretningens brand i 1948.

Det ka vi ret i æ puds.

Pensioneret murer Kr. Holler hjalp til ved husarbejdet. Han tog det ikke så tungt med en skæv skillevæg. Endog 12 centimeters skævhed så han stort på, og det kunne der jo godt opstå, når han i snorens ene ende murede på den ene side, men i den anden ende var smuttet over på den anden side af den. ”Skidt, det ka vi ret i æ puds”, sagde han og ledsagede det med det værste bandeord, han kendte (”sangern fo”).

Huset blev indrettet med gode butiks- og værkstedsforhold. Fra dyrlæge Jørgensens tid var der i forhuset indrettet bryggers og stald til fire heste samt plads til foder. Da vi skulle anvende mange tørv til lakereovn og til brændsel, anvendte vi rummet til opbevaring af disse. Det kneb en del med at skaffe smedekul til essen, så vi fik af bykusken, Emil Eriksen, i tonsvis af tørvebillinger, som var revet sammen på stationspladsen. Jeg vil tro, stations-personalet rev dem sammen og puttede dem i sække. I begyndelsen gav jeg en kr. per. sæk. Senere steg prisen til det femdobbelte. Mon ikke man delte i porten.

Jeg fik bjærget en gammel motor til en Chevrolet

Holstebro Jern- og Stålforretning fik mig lokket til at købe en el-svejsmaskine. Det var et dyrt monstrum til 5.000 kr., og jeg havde kun 500 kr., men fik resten på 9 veksler af 500 kr. Da jeg var den eneste i Hurup, som havde den slags grej, kan jeg bagefter konstatere, at reparation af gasgeneratorer fremover gjorde, at jeg tre måneder senere var fri for veksler. Da elforsyningen på et tidspunkt under krigen pludselig blev rationeret, fik jeg problemer. Der var strøm nok til småmotorerne, men el-svejsmaskinen, som havde 15 HK motor, krævede på to dage en hel måneds ration. Problemet blev dog løst, da jeg fik bjærget en gammel motor til en Chevrolet. Jeg fik sat forlængeraksler på svejsmaskinen og fik på den måde motor og svejsmaskine koblet sammen.

Spanske ryttere, som tyskerne brugte til

Huset til højre tilhørte Jens Sondergaards forældre - senere Herluf Andersen

tankspæringer, kom os til stor nytte, da det kneb at skaffe smedjærn. Ja vi stjal ærligt og redeligt vinkeljernsspæringer beregnet til disse fra jernbanevognene, når disse holdt på stationen i Hurup. Fladjernet fra disse var 13 mm. tykt og 10 cm. bredt, så det var velegnet til både hjulringe, forbrændingsconer og generatorheerder. Overskydende jern blev kørt på lossepladsen, og det gik hurtigt. Vi fik 200 kr. for en heerd, 600 kr. for en forbrændingscone og 2.500 kr. for en hel gasgenerator. Hertil kom monteringen, som der ikke kunne gives fast pris på, da nogle generatorer skulle på lastvogne andre på vejtrømler, traktorer eller tørveælteværker.

Under hele krigen havde jeg tre gifte svende, en ugift svend og en lærling. Svendelønnen var på 48 kr. ugentlig, men jeg vil tro, at tyskerlønnen lå omkring 90 kr. Jeg var godt klar over, at mine folk gik og ulmede og blev da heller ikke spor forbavset, da de en dag efter fyraften stillede på mit kontor og forlangte lønnen fordoblet sådan i al beskedenhed. Jeg gik med til fremover at give 100 kr. om ugen, men forlangte til gengæld, at de fremover dagligt skulle skrive arbejdskort over, hvor de havde været, og hvad de havde lavet. Det blev en aftale, og det blev mig, der kom til at tjene ved den handel.

Forbud mod opsætning af radiatorer

Under krigen tre isvintre var der mange vandrør og radiatorer som frøs. Da det i lang tid var umuligt at skaffe radiatorer, pillede vi hele varmeanlæg ned, hvorefter jeg købte de anvendelige dele til reparationer.

En tid skaffede jeg dog både kedler og radiatorer fra Ribe Jernstøberi til flere store varmeanlæg. Til gengæld skulle jeg aflevere gammelt støbegods, og det lykkedes mig ved hjælp af byens drenge at samle ikke mindre end ti tons. Da det rygtedes blandt knægtene, at jeg var aftager, viste de deres dygtighed. Alle mulige og umulige kroge blev eftersat og ryddet for gammelt jern. Så vidt jeg husker gav jeg 10 øre kiloet, hvilket var det dobbelte af, hvad produkthandleren gav. Selvfølgelig måtte jeg købe noget af jernet to gange, men drenge var jo drenge, som de også er det nu og altid vil vedblive at være det.

På et tidspunkt kom der direkte forbud mod at sætte radiatorer op. Dette forbud gik min opmærksomhed forbi, så jeg fortsatte opsætningen. Kort tid senere sluttede krigen, men forinden var politiet blevet klar over ulovlighederne. Mine opsatte radiatorer måtte jeg derefter pille ned i politiets påsyn, og tilmed måtte jeg betale radiatorerne. Den næste dag var det atter lovligt at sætte radiatorer op, så jeg gik i gang med dette. Jeg var ikke så lidt sur på betjenten.

Når vi var ude for at tøj frosne vandrør op, gjorde vi det med el-svejsmaskinen, for så vidt det kunne lade sig gøre. Det skulle jo være i nærheden af elnettet, og der krævedes 25 ampere sikringer. Svejsmaskinen vejede over 500 kg., så den var dyr at transportere. Når radiatorerne frøs i husene, skruede vi dem af og bar dem udenfor til optøning. Var de sprunget, gik der flere år, inden folk fik nye.

Hovedledningerne lå som regel ikke mere end 50 til 60 cm. nede i jorden. Der fandtes ikke

andre kort over hovedledninger, end dem der var i Jens Mikkelsens og smed Kr. Sørensen's hoveder. Når disse hovedledninger frøs, skete optøningen også med el, hvorefter vandet fik lov til at løbe i lang tid fra en yderende. Vi kunne godt komme temmelig langt hen på året, inden jorden var tøet op, så vi kunne komme i gang med at reparere skaderne.

Jeg husker ikke meget om krigens afslutning

Den 22. december 1944 havde vi travlt med at opsætte brugte støbejernsradiatorer i P. Høje Kristensens lager- og kontorbygning i Nørrealle. Det var ved middagstide, og vi kunne lige akkurat nå at blive færdige til fyraften. Mellem

bjælkerne var der indskudsbrædder påsømmet med runde tyske søm. I grunden vidste jeg godt, at de ikke holdt til ret meget. Alligevel tog jeg en støbejerns radiator og ville hænge den op på beslagene. Men ak og Sømmene holdt selvfølgelig ikke. Jeg faldt gennem gulvet og landede 4 til 4½ meter nede med radiatoren over mig. Jeg vågnede op igen med mange kvæstelser midt i januar måned. I venstre side havde jeg brækket seks ribben.

Lunger og milt var skadet, men værst var det, at jeg havde slået hovedet, så det først ni år senere lykkedes at få det fuldt ud repareret. Man vil derfor forstå, hvorfor jeg ikke husker ret meget om krigens slutning.

Kilde: Sydthy Årbog 1993, side 6-9.